

Rola telewizji w kształtowaniu zachowań zdrowotnych dzieci i młodzieży. Cz. II. Zachowania prozdrowotne

The role of television in shaping health behaviors of children and youth. Part II. Pro-health behaviors

MAREK BRYŁA^{1,3/}, EWELINA KULBACKA^{3/}, IRENA MANIECKA-BRYŁA^{2,3/}

^{1/} Zakład Medycyny Społecznej, Katedra Medycyny Społecznej i Zapobiegawczej Uniwersytetu Medycznego w Łodzi

^{2/} Zakład Epidemiologii i Biostatystyki, Katedra Medycyny Społecznej i Zapobiegawczej Uniwersytetu Medycznego w Łodzi

^{3/} Olsztyńska Szkoła Wyższa im. Józefa Rusieckiego w Olsztynie

W obecnej, drugiej części opracowania, można wyodrębnić trzy elementy składowe. Punktem wyjścia są rozważania na temat szans rozwoju intelektualnego stwarzanych przez telewizję. Przyjmuje się, że biorąc pod uwagę aspekty pedagogiczne, telewizja pełni istotne funkcje, m.in.: informacyjno-dydaktyczną oraz rozrywkową. W tym wątku rozważań zwrócono uwagę na znaczenie wartościowych programów edukacyjnych, szczególnie w odniesieniu do szerzenia wiedzy, przydatnej zarówno dla rodziców, jak i dla dzieci i młodzieży. Poprzez wielość programów i związaną z tym łatwość ich wyboru, można ukierunkowywać odbiorców, w tym dzieci i młodzież, na poszerzanie ich wiedzy o otaczającym świecie, różnicach kulturowych, pożądanym wzorcach zachowań. Podkreślono, że systematyczne oglądanie przez dzieci i młodzież programów wartościowych pod względem społeczno-moralnym, o tematyce historycznej, społecznej, z zakresu kultury czy sztuki spełnia istotną rolę poznawczą. Stanowi źródło nowych, ciekawych, a przede wszystkim nieznanymi wiadomości, które wchodzi w zakres wyobrażeń i pamięci dziecka. Uwypuklono przemożną rolę telewizji w nauczaniu języków obcych. W opracowaniu podjęto także znaczenie programów telewizyjnych, które przyczyniają się do ratowania zdrowia i życia, podając takie przykłady jak działalność Wielkiej Orkiestry Świątecznej Pomocy czy fundacji Polsatu. Wreszcie, odwołując się do literatury przedmiotu, przedstawiono kluczowe wytyczne dotyczące oglądania przez dzieci i młodzież programów telewizyjnych

Słowa kluczowe: *telewizja, zachowania zdrowotne, dzieci i młodzież*

The second part of our paper consists of three parts. We consider intellectual development opportunities generated by the television. Taking into account its pedagogical aspects, television fulfills important functions, including providing information, knowledge and entertainment. We underline the significance of valuable educational programs, contributing to the expansion of knowledge which might prove useful both for parents and children. Due to the multitude of programs and the freedom of choice, the viewers, including children and teenagers, can be oriented towards expansion of their knowledge about the world, cultural differences, and desirable behavioral patterns. Systematic reception of historical, social, cultural, artistic or moral programs may have a considerable educational impact. It is a source of new and interesting information feeding the imagination and memory of a child. We emphasize the immense role of television in learning foreign languages. We also indicate the importance of TV programs contributing to rescuing human life and health, e.g. the activities of the Great Orchestra of Holiday Help and of the Polsat foundation. Finally, referring to the bibliography of the subject we present key guidelines concerning watching TV by children and teenagers.

Key words: *television, health behaviors, children and youth*

© Hygeia Public Health 2011, 46(2): 230-234

www.h-ph.pl

Nadesłano: 01.02.2011

Zakwalifikowano do druku: 13.02.2011

Adres do korespondencji / Address for correspondence

Dr n. ekon. Marek Bryła

Zakład Medycyny Społecznej, Katedra Medycyny Społecznej

i Zapobiegawczej, Uniwersytetu Medycznego w Łodzi

ul. Żeligowskiego 7/9, 90-752 Łódź

tel. (42) 639-32-73, e-mail: bryla_marek@wp.pl

Telewizja a szanse rozwoju intelektualnego

Telewizja oprócz zagrożeń, które niesie, stwarza i szanse rozwoju. To ona sprawia, że poziom wiedzy i wyobraźni dzieci pochodzących z różnych środowisk zostaje wyrównany. Całkowity brak kontaktu z tym medium nie jest zatem korzystnym rozwiązaniem.

Może sprawić, iż dziecko zostanie wyobcowane z grona rówieśników, ponieważ w dużej mierze ich konwersacje opierają się na tym, co i kiedy obejrzały, jakie programy telewizyjne lubią, a jakich nie tolerują. Sporadyczne oglądanie telewizji ma pozytywny wpływ na dzieci i młodzież. Stanowi dla nich swego

rodzaju przeżycie emocjonalne, dowartościowuje je, daje poczucie uczestniczenia w sprawach ważnych dla kraju, świata i innych ludzi. Sprawia, że stają się częścią większej wspólnoty.

Młodzi ludzie oglądający wartościowe programy edukacyjne nierzadko zaskakują nauczycieli i rodziców znajomością różnorodnych faktów czy górnolotnym słownictwem. „Dzięki telewizji cały świat staje przed oczami dzieci, dzięki niej więcej wiedzą i więcej rozumieją” [1]. Według raportu zatytułowanego: „Telewizja może mieć pozytywny wpływ na rozwój dzieci” rodzice mają stosunkowo dobre zdanie na temat edukacyjnej roli telewizji. 80% spośród 1880 ankietowanych dorosłych, których dzieci mają od 2 do 11 lat, twierdziło, że telewizja pozytywnie wpływa na ich rozwój. Ponadto uważają, że pomaga w rozwijaniu wyobraźni (63%) i poszerza zasób słów (60%) [2].

Biorąc pod uwagę pedagogiczne aspekty, telewizja pełni istotne funkcje, m.in. informacyjno-dydaktyczną oraz rozrywkową. Rozdzielenie tych obu pozycji jest niemożliwe, gdyż „dzieci nie odróżniają programów edukacyjnych od rozrywkowych. Wszystkie programy telewizyjne traktują jak rozrywkę, podczas gdy w rzeczywistości pełnią one wobec nich funkcję edukacyjną” [3]. Ponadto, z wielu badań wynika, iż telewizja może służyć rodzicom za ważne źródło wiedzy psychologicznej, pedagogicznej, socjologicznej, wzorów i metod postępowania wychowawczego, praktycznych wskazówek, motywacji do wprowadzania korzystnych zmian i rozwiązań. Pomaga w przyswajaniu informacji z zakresu wychowania poprzez [4]:

- udostępnianie odbiorcom różnych programów telewizji krajowej, satelitarnej i kablowej;
- stwarzanie sytuacji wyboru stacji telewizyjnej, programów o określonej treści;
- wprowadzanie dzieci i rodziców w świat faktów, zdarzeń, zjawisk i procesów.

Ekspertyzy przeprowadzone w warunkach laboratoryjnych ujawniły również, iż „oglądanie w telewizji zachowań prospołecznych prowadzi do wzrostu aktywności, jak pomaganie, współdziałanie, częstsze nawiązywanie relacji interpersonalnych” [4].

Naukowcy podkreślają, że najsilniejszy pozytywny wpływ na dzieci mają programy edukacyjne skierowane właśnie do nich. Przygotowywane są w taki sposób, aby młodzi widzowie mogli poradzić sobie z rozwiązywaniem ukazywanych w nich problemów, a zarazem utrwaląc zdobyte już informacje. Prezentowane w nich treści nie są ani zbyt trudne, ani zbyt proste. Stanowią swego rodzaju wyzwanie, dając dzieciom satysfakcję ze znalezienia właściwej odpowiedzi. Programy przeznaczone dla szerszej widowni nie spełniają takiej roli, ponieważ mogą być zbyt „ciężkie” i w ten sposób wywierać negatywny wpływ na rozwój intelektualny dziecka. Młody widz powinien oglądać

programy przeznaczone wyłącznie dla niego, np.: dobranocki, audycje czy dziecięce seriale, a w miarę swojego rozwoju przechodzić do tych poważniejszych, z zakresu przyrody, biologii, geografii lub historii. Należy podkreślić przy tym, że rodzic powinien wiedzieć i widzieć, co ogląda jego pociecha, jak również pomagać mu w doborze odpowiednich kanałów. Nie zawsze bowiem to, co dana stacja emituje pod hasłem „program dla dzieci”, jest w rzeczywistości dobrym i wartościowym materiałem.

„Rodzice i nauczyciele, chcąc aby wpływ telewizji był pozytywny, powinni dopilnować, by dziecko poświęcało na nią taki limit czasu, jaki jest odpowiedni dla jego wieku i stopnia rozwoju. Dla czterolatka np. czas ten wynosi pół godziny dziennie, a dla dzieścioletka – godzinę. W obu przypadkach może być on trochę dłuższy, o ile w oglądaniu nastąpi przerwa” [5]. Systematyczne oglądanie przez dzieci i młodzież programów wartościowych pod względem społeczno-moralnym – o tematyce historycznej, społecznej, z zakresu kultury czy sztuki – spełnia istotną rolę poznawczą. Stanowi źródło nowych, ciekawych, a przede wszystkim nieznanymi wiadomości, które wchodzi w zakres wyobrażeń, jak i pamięci dziecka. Z biegiem czasu mogą się przerodzić w podstawę precyzowanych przez nie pojęć, kształtować podzielność uwagi. Rozsądne wykorzystanie medium, jakim jest telewizja, służyć może rozbudzaniu i rozwijaniu horyzontów myślowych, formułowaniu zainteresowań różnymi dziedzinami, inspirować, pobudzać do działania, do nowych zachowań społecznych, intelektualnych bądź kulturalnych.

Co ciekawe, korzyści poznawcze i zachowawcze, jakie dzieci i młodzież czerpie z telewizji, zależą od częstości, z jaką „kontaktują się” z poszczególnymi programami. Równie ważne pod tym względem stają się: rodzaj odbioru i atmosfera wychowawcza panująca w rodzinie. Elektroniczne media mogą integrować rodzinę, lecz tylko wtedy, gdy jej członkowie wspólnie dokonują wyboru oglądanych programów, kierując się swoimi zainteresowaniami i walorami poznawczo-estetycznymi. „Telewizja może być wspaniałą okazją do wprowadzenia w kontakty z dziećmi wątków wychowawczych, może zasygnalizować temat ciekawej pozatelewizyjnej rozmowy” [5].

Każdy rodzic i nauczyciel przyzna, iż efektywna nauka języków obcych wymaga dużej motywacji i samozaparć. Od wielu lat pedagogowie i psychologowie „zachodzą w głowę” nad skutecznymi metodami służącymi za zachętę dla uczniów do bardziej wydajnej nauki. Pewna stacja telewizyjna wychodzi naprzeciw powyższemu celowi. Mianowicie? TV-5. Jest to telewizja frankofońska nadawana drogą satelitarną, lecz od 1984 roku emituje swoje programy także drogą kablową na Europę i Afrykę Północną. Głównym jej

założeniem jest połączenie roli, jaka przyswieca telewizji z funkcją edukacyjną. Stawia sobie za zadanie nie tylko ułatwienie dostępu do informacji, ale także naukę języka francuskiego i przybliżenie społeczno-kulturalnego zaplecza krajów frankofońskich. Zakres transmitowanych 24-godzinnych treści jest rezultatem bardzo starannej selekcji najlepszych programów, typu: dokument, reportaż, fikcja, programy rozrywkowe, itp. Dopelnienie stanowi wspólna produkcja, dzienniki telewizyjne francuskiego kanału i liczne konkursy. TV-5 jest stacją dysponującą wielorakim materiałem dydaktycznym i językowym, dostępną dla polskich widzów. W porównaniu z innymi kanałami zagranicznymi oferuje o wiele bogatsze treści kulturalne i „przyzwoitsze” programy rozrywkowe. Porusza tematy z dziedziny literatury, nauki, polityki, biologii, geografii, muzyki, sportu, itd. Wszystkie programy przeznaczone są dla każdego, bez względu na stopień zaawansowania języka francuskiego. Kanał ten jest „nową formą kontaktu z rzeczywistością, mniej abstrakcyjną, bardziej bezpośrednią niż inne formy edukacji językowej”. Co więcej, „uważa się, że TV-5 jest narzędziem pedagogicznym, które umożliwi uczyć się rozwijać zdolności w zakresie rozumienia ze słuchu, rozumienia tekstu pisanego, mówienia i pisanego” [6].

Niezależnie od głosów krytyki fanatyków, telewizja spełnia ogromną rolę edukacyjną. Dzięki niej dzieci z biedniejszych rodzin mogą poznać świat, zobaczyć to, czego nie mają szansy w najbliższym otoczeniu, zaspokoić ciekawość poznawczą, poszerzać słownictwo i pomysłowość w kwestii twórczości słownej, plastycznej, konstrukcyjnej, ruchowej czy muzycznej. Telewizja to nie tylko kanały propagujące przemoc i agresję, ale i kanały przekazujące treści wartościowe, nierzadko promujące zdrowie, a także związaną z nią aktywność. Mogą uczyć zachowań prozdrowotnych i postępowania zgodnie z nimi. Mogą uczyć języków w szybki i przyjemny sposób. A co z rozrywką? Rysowanie, malowanie czy lepienie ulubionych telewizyjnych bohaterów bajek lub seriali rozwija zdolności manualne, kształci wyobraźnię twórczą, utrwala pozytywne wzorce zachowań. Nie można pozbawić dziecko przyjemności, jaką czerpie korzystając z powyższych dobrodziejstw.

Programy telewizyjne ratują życie

„Oglądanie programów telewizyjnych, w których pokazywane jest ratowanie ludzkiego życia, sprawia, że chętniej udzielamy pierwszej pomocy”. Takie wnioski wysnuto z ankiet przeprowadzonych w Wielkiej Brytanii. Co roku w wyniku wypadków drogowych ginie w tym kraju 250 tys. osób. „Ich życie często zależy od odpowiedniej i szybkiej reakcji innych. Dzięki programom pokazującym takie sytuacje ludzie czują się pewniejsi siebie, gdy nagle muszą udzielić komuś

pierwszej pomocy” [7]. Z dalszej analizy powyższych badań wynika, że udzielenia pierwszej pomocy w razie wypadku podjęłaby się jedna na pięć osób. Niestety, aż 77% społeczeństwa nie wie jak prawidłowo wykonać resuscytację krążeniowo-oddechową. Co więcej, 60% nie potrafi właściwie zatamować krwotoku z nosa, a 57% wspomóc osobę z omdleniem. Ratownicy medyczni z St John Ambulance zaznaczają, iż nie należy się bać, lecz próbować nieść pomoc, nawet jeśli resuscytację widziało się wcześniej tylko i wyłącznie w telewizji. „To lepsze niż nie robienie nic (...) Jeśli ktoś nie oddycha, a my nie zareagujemy, to nadal nie będzie oddychał. Jeśli natomiast spróbujemy, damy mu przynajmniej szansę” [7].

W telewizji coraz częściej usłyszeć można hasła w stylu: „Warto pomagać” czy „Przekaż 1% swojego podatku – to nic nie kosztuje”. Programy tego typu zawdzięczają swoje istnienie telewizji, a hojność sponsorów – emisji w blokach reklamowych. Występują w nich nierzadko pokrzywdzone, niepełnosprawne dzieci, które ujmując nasze serca, wzbudzają współczucie. Odnosząc się do pierwotnych instynktów skłaniają do pomocy i „ludzkich odruchów”. Pokazują, że chcieć znaczy móc, a móc oznacza o wiele więcej niż się wydaje.

„Wielka Orkiestra Świątecznej Pomocy” (WOŚP) – to organizacja założona przez Jurka Owsiaka, skupiająca swoje dążenia na ratowaniu życia chorych osób – w szczególności dzieci – jak również działalności na rzecz poprawy stanu ich zdrowia, promocji i profilaktyki zdrowotnej. Cel ten pasjonaci „Orkiestry” realizują poprzez zbiórki finansowe, sponsoring, aukcje telewizyjne i internetowe. Pozyskane fundusze przeznaczają na zakup wysoce specjalistycznego sprzętu niezbędnego w placówkach zdrowotnych na terenie całej Polski. Fundacja WOŚP kojarzy się najczęściej ze styczniową zbiórką pieniędzy, zwaną „Finałem Wielkiej Orkiestry Świątecznej Pomocy”. Pomimo śniegu, kilkunastostopniowych mrozów na ulicę wychodzi wówczas tysiące wolontariuszy, by zebrać pieniądze na jeden z wcześniej wytyczonych celów. Czynią to zarówno dorośli, jak i dzieci. Uczą się w ten sposób, w jaki sposób można pomagać, a przede wszystkim – że warto to robić. Nabierają szacunku do pieniędzy, ale jeszcze większego do zdrowia, a przede wszystkim umacniają swoją wiarę w dobroć drugiego człowieka. Co roku odbywają się tzw. finały „Orkiestry”. W 2011 roku podczas 19 finału według stanu na dzień 1 lutego zebrano 37 203 700 zł [8].

Fundacja WOŚP prowadzi pięć programów medycznych i jeden edukacyjny [9]:

1. Narodowy program wczesnej diagnostyki onkologicznej dzieci,
2. Program powszechnych przesiewowych badań słuchu u noworodków,

3. Program leczenia i zapobiegania retinopatii wcześniaków,
4. Program nieinwazyjnego wspomaganie oddychania u noworodków – *Infant Flow*,
5. Program leczenia dzieci osobistymi pompami insulinowymi,
6. Program edukacyjny „Ratujemy i Uczymy Ratować”.

„Fundacja Polsat” to kolejna, jedna z największych pozarządowych organizacji charytatywnych działających w Polsce. Od 30 lat obejmuje swą pomocą chore dzieci i ich rodziców. Swoje działania opiera na promocji w telewizyjnych spotach reklamowych, organizowaniu publicznych zbiórek pieniędzy, itp. Pozyskane środki przeznacza na różnorodne formy wsparcia specjalistycznego leczenia, leki, skomplikowane zabiegi operacyjne czy innego rodzaju formy pomocy potrzebującym. Działalność „Fundacji” to nie są „puste słowa”. Organizacja wytyczyła sobie cel: pomoc dzieciom i sukcesywnie dąży do jego realizacji. Na oficjalnej stronie internetowej „Fundacji Polsat” zamieszczona została poniższa informacja: „Do dziś Fundacja objęła swoją pomocą 11 286 małych pacjentów i wsparła finansowo 977 szpitali i ośrodków medycznych w całym kraju, które zostały wyremontowane lub wyposażone w nowoczesny sprzęt medyczny. W sumie na cele statutowe Fundacja przekazała dotąd 139 828 808,28 złotych. Fundusze na prowadzenie działalności pochodzą z ogólnopolskich kampanii, darowizn, dotacji wielu firm i osób prywatnych” [10]. „Fundacja Polsat” promowana na kanale telewizyjnym o tej samej nazwie nie ogranicza się do zbiórki pieniędzy czy pozyskiwaniu sponsorów. Od jesieni 2008 roku uruchomiła dwa nowe programy „Na zdrowie” w kanale Polsat Cafe i „Wystarczy chcieć” w Polsacie News. „Na zdrowie” jest programem propagującym zdrowy styl życia i właściwe odżywianie. Prowadzi go Grażyna Wolszczak, która – rozmawiając z lekarzami, dietetykami i trenerami sportowymi – doradza, w jaki sposób należy prawidłowo komponować swoją dietę, jak dbać o profilaktykę zdrowotną, kondycję fizyczną, harmonię ciała i duchowości. W programie ukazują się porady, co do tego, jak rozpoznawać przewlekłe choroby u dzieci, gdzie i do kogo się udać po pomoc medyczną, psychologiczną lub finansową w razie jej stwierdzenia. Stefania Korżawska w swoim specjalnym „Kąciku” zdradza zaś domowe sposoby leczenia niektórych powszechnych i prostych schorzeń, np. za pomocą leczniczych ziół.

Z kolei „Wystarczy chcieć” to program emitowany „na żywo” w każdą niedzielę na kanale Polsat News. Prowadząca Monika Zalewska omawia wraz z zaproszonymi gośćmi istotne problemy społeczne związane z leczeniem dzieci, a także systemem opieki zdrowotnej działającym na terenie naszego kraju. Celem

nadrzędnym programu jest „walka o dobro i zdrowie dzieci, edukacja społeczeństwa w tym zakresie i walka z patologiami dotykającymi służbę zdrowia” [10].

Telewizja – „dobre i złe strony medalu”

Do pozytywnych oddziaływań telewizji na młodego widza, wg Małgorzaty Janoty-Palusińskiej, pedagoga szkolnego z jednej ze szkół podstawowych w Myślachowicach, można zaliczyć m.in. [11]:

- kształtowanie zainteresowań,
- dostarczanie i poszerzanie wiedzy i umiejętności z różnych dziedzin,
- kształtowanie postaw społecznych,
- organizowanie rozrywki,
- inicjację kulturalną,
- masowe dokształcenie,
- możliwości katartyczne.

Z drugiej strony, do negatywnych skutków zaliczono:

- zakłócenia organizacji dnia,
- chaos informatyczny,
- obciążenie systemu nerwowego,
- zagrożenie dla zdrowia psychicznego,
- zagrożenie dla zdrowia fizycznego,
- uczenie się aspołecznych form zachowania,
- zaburzenie życia rodzinnego.

Zdaniem dr Lucyny Kirwil, specjalistki w dziedzinie psychologii społecznej, nie można stanowczo rozstrzygnąć czy oglądanie telewizji wpływa na dzieci pozytywnie lub negatywnie. Negatywne skutki mogą być efektem nie kontaktu z samym medium, lecz określonej selekcji programów o danej treści i ich cech formalnych. „Sposób tej selekcji jest w dużym stopniu zdeterminowany indywidualnymi właściwościami dziecka i zachowaniami jego najbliższego otoczenia. Dlatego też sprawą wielkiej wagi wydaje się podjęcie przez owo bliższe jak i dalsze otoczenie mądrych i znaczących działań wychowawczych” [11].

Do najważniejszych wytycznych związanych z oglądaniem programów telewizji należą:

1. Ograniczenie dostępu do telewizji – dziecko do 18. miesiąca życia z łatwością obędzie się bez telewizora, a kiedy skończy 1,5 roku, wystarczający dla niego będzie 15-minutowy seans. W wieku przedszkolnym czas ten nie powinien przekraczać 1 godziny dziennie.
2. Kontrola tego, co dzieci oglądają – bardzo istotną sprawą jest właściwy wybór audycji, przy którym należy uwzględnić możliwości percepcyjne, rozwojowe, zainteresowania, potrzeby psychiczne i wiek dziecka.
3. Oglądanie telewizji wraz z dziećmi.
4. Rozmowy, dyskusje, wyjaśnienia powinny nastąpić możliwie jak najszybciej po wspólnym oglądnięciu programu. Dzięki temu można pomóc dziecku

właściwie wyciągnąć pewne wnioski i spostrzeżenia, podkreślić pozytywne zachowania i wartości, przedstawić własny punkt widzenia. Dziecko ma możliwość podzielenia się „na gorąco” swoimi emocjami, wrażeniami i odczuciami.

5. Postrzeganie swoistego regulaminu oglądania telewizji, który można złamać tylko w wyjątkowych sytuacjach, przy czym należy poinformować dziecko, że robimy to wyjątkowo. Do takich podstawowych zasad powinno należeć wyłączenie telewizora na czas posiłków, podczas zabawy dziecka, podczas rodzinnych uroczystości itp.
6. Wykształcenie u młodego widza krytycznej postawy wobec prezentowanych treści oraz właściwego sposobu korzystania z telewizji, wybierania wartościowych programów.
7. Starsze dzieci i młodzież należy prowokować do dyskusji na temat prezentowanych konkretnych postaw ekranowych bohaterów, przedstawianych

spraw, wydarzeń, problemów i sposobu ich rozwiązywania. Ważna jest tu rola nie tylko najbliższej rodziny, ale i szkoły, organizacji społecznych, Kościoła [11].

Powyższe informacje świadczą same za siebie. Telewizja potrafi być i jest bardzo wartościowym medium, przynoszącym wiele pożytku, zarówno dzieciom, jak i ich rodzicom. Niestety, niewłaściwie wykorzystywana może przerodzić się w środek ograbiający z czasu, pieniędzy, zdrowia i życia społecznego. Rodzi się zatem pytanie, które powinien sobie postawić każdy z nas, mianowicie: Czy ja osobiście umiem i korzystam z telewizji we właściwy sposób? Czy nie narażam siebie i innych, w tym dzieci i młodzież na negatywny wpływ telewizji, sprzyjający powstawaniu zachowań antyzdrowotnych? Problematyka tych zachowań stanowi przedmiot ostatniej, trzeciej części niniejszego opracowania.

Piśmiennictwo / References

1. Kołodziejska D. Telewizja wpływa na rozwój dziecka. *Edukacja i Dialog* 2002, 3: 136.
2. Durrani A. TV is positive influence on child development. <http://www.brandrepublic.com/News/863137/TV-positive-influence-child-development/> (31.01.2011).
3. Aouil B, Maliszewski W. Media – komunikacja: zdrowie i psychologia. Adam Marszałek, Toruń 2007.
4. Kołodziejska D. Telewizor może być sojusznikiem. *Prz Oświat* 2002, 242 (2): 21-22.
5. Kołodziejska D. Dziecko przed telewizorem. *Gazeta Szkolna* 2001, 58(16).
6. Chmielowska E. Dlaczego i jak uczyć się języka francuskiego przez telewizję? *Języki Obce w Szkole* 2001, 2: 95-97.
7. PAP/Rynek Zdrowia. Brytyjczycy oglądający telewizję chętniej udzielają pierwszej pomocy. <http://www.rynekzdrowia.pl/Medycyna-ratunkowa/Brytyjczycy-ogladajacy-telewizje-chetniej-udzielaja-pierwszej-pomocy,4417,26.html> (01.02.2011).
8. Wielka Orkiestra Świątecznej Pomocy. <http://www.wosp.org.pl> (01.02.2011).
9. Programy medyczne i edukacyjne. <http://www.wosp.org.pl/medycyna> (01.02.2011).
10. Żak M. Jesteśmy po to, by ratować zdrowie i życie najmłodszych. http://www.fundacjapolsat.pl/O_Fundacji,5411/O_Fundacji_Misja,801/index.htm (24.04.2010).
11. Janota-Palusińska M. O oddziaływaniu telewizji. http://www.wychowawca.pl/miesiecznik/05_137/09.htm (05.02.2011).